

Bedřich Hrozný

Bedřich Hrozný se narodil 6. 5. 1879 v Lysé nad Labem jeho otec byl evangelickým farářem. Studium na gymnasiu v Praze a v Kolíně ukončil v roce 1897 (m.j. se už tam naučil základům hebrejštiny a arabštiny) a ve studiích pokračoval nejdříve na bohoslovecké fakultě univerzity ve Vídni, ale již ve druhém semestru zvítězila touha po poznání starých orientálních kultur a proto přestoupil na fakultu filosofickou.

Během studia zvládl (vedle latiny a řečtiny) deset orientálních jazyků, především assyrštinu, aramejštinu, etiopštinu, sanskrt a sumerštinu. Svému hlavnímu zájmu, studiu klínového písma, ve kterém byly zaznamenány písemné projevy starověkých orientálních národů, žijících ve třetím až prvním tisíciletí před n. l. na území blízkého východu se ale nemohl zatím plně věnovat.

Po promoci v r. 1901, kdy obhajoval svou disertační práci o sabejských skalních nápisech, využil stipendia rakouského ministerstva školství ke studijnímu pobytu v Berlíně, aby se dále zdokonalil v assyriologii. Z té doby pochází jeho první původní práce o babylonském peněžnictví „*Peníze u Babyloňanů*“.

Na svou první pracovní cestu, do Turecka, Syrie, Palestiny a Egypta, při které se podílel na překladech klínopisných textů, odjel v roce 1904. Po návratu v roce 1905 se habilitoval na vídeňské univerzitě a byl jmenován docentem pro řeči semitské se zvláštním zřetelem ke studiu klínového písma.

Mohl tedy učit, místo na univerzitě ale nebylo, a tak pracoval nadále v univerzitní knihovně, kde také později získal definitivu. Ve svém dalším spisu „*Obilí ve staré Babylonii*“ (kde mj. uvádí, že pivo znali už ve staré Mezopotámii).shromáždil poznatky, které získal z babylonských hospodářských záznamů.

V roce 1906 byl německou expedicí vedenou H. Wincklerem asi asi 150 km severovýchodně od Ankary objeven v troskách rozsáhlého starověkého osídlení velký archív chetitských králů, který obsahoval množství hliněných tabulek. Ruiny tohoto města objevil a zakreslil již v roce 1834 francouzský archeolog Ch. Texier a jejich velikost, strategická poloha, mocné opevnění a zbytky staveb ukazovaly, že šlo o významné centrum Chetitské říše.

Chetitě dorazili do Anatólie v Malé Asii někdy na přelomu 2. a 3. tisíciletí př. n. l., podrobili si původní obyvatelstvo, a částečně se s ním asimilovali. I přes neustálé útoky sousedních nomádských kmenů vytvořili někdy kolem poloviny 2. tisíciletí mocnou říši, ke které náležela i severní polovina Sýrie a horní Mezopotámie, a která byla rovnocenným partnerem tehdejších velmocí Egypta a Babylonie.

Smlouva mezi faraonem Ramessem II. a chetitským králem Chattušilišem III. je nejstarší známou mírovou smlouvou na světě. Koncem 13. století př. n. l. se Chetitská říše po vpádu mořských národů a vlivem vnitřních rozbrojů rozpadla na několik samostatných městských států.

Nalezené tabulky byly popsány klínovými znaky, ale jen některé byly psány babylonsky. Winckler z nich vyčetl, že našel metropoli země – Chattuši.

Většina tabulek byla v řeči do té doby neznámé a nesrozumitelné – chetitštině. Tabulky s dvojjazyčným textem (bilingvy) nebyly nalezeny a tak se ani jemu ani dalším badatelům nepodařilo texty rozluštit. Když v roce 1913 Winckler zemřel pozvala Německá orientální společnost Hrozného ke zpracování tabulek z Chattuše, uložených mezitím v cařihradském muzeu.

Bedřich Hrozný odjel do Cařihradu v dubnu 1914, ale když v létě vypukla válka, musel se koncem srpna vrátit. Ještě během svého pobytu v Cařihradu se důkladně seznámil s dostupnou částí chetitského písemného odkazu a stačil shromáždit tolik materiálu, že mohl ve zkoumání textů pokračovat (byl sice odveden, ale zůstal sloužit ve Vídni jako písař, a tak měl možnost na těchto textech pracovat).

Navázal na výsledky, ke kterým dospěl již během cařihradského pobytu, a které považoval za základní pro další práci. a poměrně brzy se mu a podařilo tyto texty rozluštit a následně také zpracovat zásady mluvnice tohoto jazyka.

Postupoval tak, že se nezdržoval hledáním bilingvy, ale zaměřil se na věty obsahující vlastní jména a dále na takové, ve kterých nalézal sumersko-babylonské ideogramy (slovní znaky) a slabičně psaná babylonská slova. To mu často umožňovalo najít smysl věty buď úplně, nebo alespoň částečně. Dále postupoval k větám, psaným výhradně foneticky a tam si musel určit nejprve nejdůležitější tvary, stavbu a příbuzenské vztahy v dosud neznámé chetitské řeči.

První výsledky své práce předložil ve své berlínské a vídeňské přednášce již v roce 1915 a v září 1916 pak uzavřel svou činnost spisem „*Die Sprache der Hethiter*“ (Jazyk Chetitů – vydal jej v následujícím roce v Lipsku).

V tomto spise prokázal, že jazyk na klínopisných tabulkách je indoevropská řeč Chetitů příbuzná s řečtinou, latinou, indickými jazyky a jinými. Výsledky zveřejněné v přednáškách byly pro vědeckou obec překvapující a tak reagovala nejprve opatrným uznáním, ale brzy se ozvaly pochybnosti a také kritika, protože existence Indoevropanů v Malé Asii ve 2. tisíciletí př. n. l. nebyla dosud nikde prokázána.

Jazykovědci se nechávali přesvědčit jen pozvolna až dalšími důkazy z nově vydaných chetitských dokumentů a jejich překladů. Definitivně byly přijaty výsledky práce Hrozného na konferenci indoevropeistů v Jeně roku 1921.

Rozluštění klínopisné chetitštiny patří mezi nejvýznamnější výsledky v dějinách orientalistiky 20. století. V Chattuši byly do současnosti odkryty tisíce dalších chetitských textů, přibyly také záznamy z nových lokalit. Dnes je můžeme číst a pochopit jejich sdělení, protože B. Hrozný nám k tomu dal klíč. Zpřístupnil tak nejstarší památky indoevropského písемnictví a prameny indoevropské historie.

V roce 1919 byl jmenován řádným profesorem klínopisného studia a dějin starého Orientu na Filosofické fakultě Karlově university. Pokračoval i ve zpracovávání nově objevených chetitských písемností a v roce 1921 vydal v Lipsku autografie nápisů, které dodnes vynikají pozoruhodnou přesností.

V dalším roce publikoval v Paříži francouzský překlad chetitských zákonů a také řadu článků odborných časopisech k různým chetitologickým tématům, a to vedlo ke vzniku nového vědního oboru – chetitologie.

V dubnu 1924, zahájil první československý archeologický výzkum na Předním východě. Zvolil pahorek Šech Saad v oblasti Chauránu.

Výzkum odkryl řecko-římské vrstvy a pozdější přestavby byzantského a islámského období. Protože to nesplňovalo cíle jeho hledání, výkopy koncem května ukončil a hledal jinou lokalitu.

Zaměřil se na okolí města Kayseri (ta oblast se ve starověku nazývaly Kappadokie a pro nálezy v ní se vžilo pojmenování kappadocké tabulky), odkud se již od konce 19. století objevovaly na starožitnickém trhu hliněné tabulky s velmi zajímavými podrobnosti o obchodování i každodenním životě asyrských kupců v městských státech Malé Asie a podávaly tak důležité informace o hospodářských a politických vztazích mezi Anatólií a severní Mezopotámií v té době.

Dobu, než se mu podařilo získat souhlas turecké vlády s výzkumem v této oblasti, využil tím, že se vrátil v září 1924 do Sýrie na lokalitu Tell Erfád asi 35 km severně od Aleppa. Na tomto místě objevil sutiny starobylého města Arpadu, které v druhé a zejména v první polovině 1. tisíciletí př. n. l. hrálo významnou roli v dějinách Sýrie. Jeho nálezy se staly základem sbírek Národních muzeí v Damašku a v Aleppu.

Výzkum v Kappadokii pak zahájil po svolení turecké vlády v červnu 1925. Odkryl trosky rozsáhlé budovy, postavené na vysoké terase a orientované téměř přesně ke světovým stranám, s mohutným zdivem z andesitových bloků, nesoucím stopy požáru.

Nebylo pochyb o tom, že objevil nejdůležitější, střední část města a také brzy začal na nedalekém pahorku Kültepe nalézat první tabulky. Nalezené texty prozradily, že odhalil chetitské město Káneš, administrativní centrum soustavy assyrských emporií v Malé Asii a sídlo filiálek assyrských kupeckých domů. Na ně byla pak napojena zastoupení v menších obchodních stanicích, založených u významných anatólských mocenských středisek.

Toto ústředí udržovalo styk mezi jednotlivými odbočkami a městem Assurem v severní Mezopotámii a v rámci Malé Asie řídilo obchod cínem a textiliemi, dováženými z Assuru a směňovanými za maloasijské zlato a stříbro. Objev tohoto místa a nálezy v něm patří k jeho dalším významným úspěchům.

Následující rok mu sice přinesl zvláštní dík a uznání československé vlády, ale potřebné prostředky nutné pro pokračování ve výzkumu v Kültepe již nezískal (v pracích v této lokalitě pokračovala až expedice Turecké historické společnosti po roce 1948).

Doma věnoval pozornost interpretaci chetitských dokumentů a organizaci vědeckého života. Zasadil se o založení Orientálního ústavu v Praze a podílel se na vytyčení jeho badatelského programu a na vydávání vědeckého časopisu „*Archiv orientální*“, jehož byl i prvním a dlouholetým hlavním redaktorem (1929–1952) a také přispěvatelem. V akademickém roce 1926/1927 byl zvolen děkanem filosofické fakulty.

Ve třicátých létech se zabýval i výzkumem dalších objevů, kterými byly chetitské (přesněji luvijské) hieroglyfické texty. Zde se jednalo o jazyk chetitštině sice blízký, ale svébytný, a zaznamenaný písmem zcela odlišného typu, které indoevropská etnika Malé Asie vytvořila jako původní sdělovací nástroj, nezávislý na do té doby převažující klínopisné tradici.

Na luštění pracovalo nezávisle na sobě několik učenců. Bedřich Hrozný se v roce 1933 se znovu vypravil do Turecka, kde získal dokonalé autografie 45 monumentálních hieroglyfických nápisů na kameni.

V rozmezí let 1933 až 1937 je pak vydal ve třísvazkovém díle (ve francouzštině), ve kterém přinesl přesné přepisy, seznam znaků, pokusy o překlad a mluvnici.

Úplné rozluštění nápisů se mu ale nepodařilo, to umožnila až luvijsko-foinická bilingva, objevená v roce 1947 v jižním Turecku a přečtená německým badatelem F. Steinherrem, Potvrdilo se ale, že určitá čtení Hrozného byla správná a jeho největší zásluhou byla skutečnost, že v obtížných podmínkách shromáždil a velmi rychle, věrně a přesně zpřístupnil vědecké veřejnosti celý jemu dosažitelný materiál.

Byl zván k přednáškám na zahraničních univerzitách, vědeckých kongresech, v učených společnostech, zvolen dopisujícím členem Akademie historických věd v Paříži, Královské společnosti nauk v Kodani, Královské holandské akademie věd v Amsterdamu, Akademií věd ve Stockholmu a v Oslu. Univerzity v Paříži, v Oslu a v Sofii mu udělily čestné doktoráty.

Badatelé světového významu si cenili jeho názoru na výsledky svých prací a ve třicátých létech pomohl několika kolegům prchajícím z nacistického Německa najít uplatnění jinde. Jeho celoživotní vědecká činnost je neobyčejně rozsáhlá a všestranná. Seznam jeho prací obsahuje přes 200 titulů, psal česky, německy, francouzsky a anglicky.

Věnoval se především Malé Asii a starověké Mezopotámii, zabýval se ale také starověkým Egyptem, Krétou a Indií. Svůj dávný záměr napsat přehledné dějiny starověkého Předního východu uskutečnil ve své největší historické práci – ve spisu „*Nejstarší dějiny Přední Asie a Indie*“, který vyšel poprvé v roce 1937 jako součást „*Dějiny lidstva*“ a samostatně v roce 1940.

V roce 1939 byl zvolen rektorem Univerzity Karlovy, ale k jeho inauguraci již nedošlo. Za nacistické razie po 17. listopadu bránil akademickou půdu a umožnil několika pronásledovaným studentům uniknout zatčení. Po zavření vysokých škol aspoň veřejně přednášel.

Záchvat mrtvice v roce 1944 mu však podlomil zdraví a znemožnil návrat na univerzitu po osvobození. Po dalším úrazu žil v sanatoriu v Praze, kde také 12. 12. 1952 zemřel. Je pochován ve svém rodišti v Lysé nad Labem. Tam také bylo v roce 1951 otevřeno Museum Bedřicha Hrozného, ve kterém je stálá expozice o jeho životě a díle s mnoha vzácnými a zajímavými předměty. Zatím nejpodrobněji popsal jeho život a dílo popularizátor starověké historie Vojtěch Zamarovský ve své knize „*Za tajemstvím říše Chetitů*“.

Zásluhy B. Hrozného byly v roce 1947 oceněny státní cenou a v roce 1952 byl jmenován jedním z prvních akademiků právě založené ČSAV. Mezinárodní vědecká obec uctila jeho 70. narozeniny pětisvazkovým sborníkem a UNESCO ocenila jeho vědecký přínos zařazením stého jubilea jeho narození mezi světová kulturní výročí roku 1979.

Vypracoval: ing. Jiří Valenta